

MARIA DOMBROWICZ

WSP w Bydgoszczy

WSPÓŁCZESNE FUNKCJE ZABYTKOWYCH PARKÓW PODWORSKICH

Na obszarze Polski, niezależnie od stref geograficznych i losów historycznych danej dzielnicy, występuje gęsta sieć zabytkowych parków /Majdecki, 1981/. Zlokalizowane są one głównie na terenach wiejskich. To tzw. parki podworskie lub wiejskie, nazwane tak dla odróżnienia zespołów parkowo-pałacowych.

Okres kształtowania parków podworskich wiąże się przede wszystkim z przełomem XVIII i XIX wieku. W znacznej części parków obok zróżnicowanej kompozycji zieleni w stylu tzw. angielskim lub krajobrazowym istnieją różnego rodzaju budowle - siedziby mieszkalne dawnych właścicieli. Są to dwory lub dworki sklasyfikowane jako obiekty zabytkowe w klasach od I do IV. Obecnie są rozmaicie użytkowane a najczęściej przeznaczone na siedziby administracji urzędów gminnych, siedziby szkół, ośrodków zdrowia i pomocy społecznej, domów starości czy zakłady opiekuńcze. Wśród tej szerokiej gamy użytkowników nie brakuje też przykładów obiektów zagospodarowanych i oddanych społeczeństwu dla pełnienia funkcji wypoczynku. Jest to jednak liczba niewielka. W większości zauważalny jest fakt niedoceny wartości parków i funkcji jakie mogłyby pełnić.

Założeniem przekazania zabytkowych parków wiejskich na własność społeczną /lata 1945-1950/ było z jednej strony uzyskanie funkcji społecznych, z drugiej konieczność ochrony i zachowania parków w krajobrazie kulturowym. Tych dwóch funkcji mających współistnieć z sobą z wielu powodów a szczególnie z braku środków na konserwację obiektów i pielęgnację zieleni nie udało się najczęściej pogodzić. Stąd też współczesny obraz większości parków jest niezadawalający. Nie przekreśla jednak ta sytuacja możliwości zagospodarowania -

adaptacji dla potrzeb wypoczynku mieszkańców wsi czy pobliskich miast.

W dobie popularyzacji rekreacji i wzrostu znaczenia ochrony przyrodniczego środowiska człowieka, parki oprócz wartości zdrowotnych, zabytkowych, estetycznych, reprezentują także trudną do określenia, ale niewątpliwie realną wartość materialną. Rozpatrując rzecz w kategoriach ekonomicznych trzeba zauważyć, że istotą owej wartości jest niedoceniane znaczenie użytkowe parków. Liczbowo wyrazić je można jako wartość odtworzenia, tj. wysokość nakładów finansowych jakie trzeba by ponieść aby wybudować wspaniałe architektonicznie obiekty lub wyhodować rośliny składające się na kompozycję zieleni. Nie trudno spostrzec, że najpewniejszą pozycją tego rachunku jest uprawa szaty roślinnej parków. Według szacunku /R.Olaczka, 1981/ obecny koszt urządzenia od podstaw wszystkich zabytkowych parków wiejskich, oceniając wartość drzewostanu i normatywny koszt urządzenia średniej /3 ha/ powierzchni wyniósłby 230 mld złotych. Ta suma potwierdza fakt wielkich wartości tkwiących w parkach wiejskich. Wskazuje jednak i także na konieczność spojrzenia na parki od strony niewykorzystania ich wartości użytkowych. Każdy park z osobna, będący symbiozą natury z kulturą jest źródłem zbioru bodźców oddziałujących wielorako na osoby przebywające na jego obszarze. Należą tu doznania estetyczne i poznawcze wynikające z percepcji wartości historycznych oraz zabytkowych, wpływ mikroklimatu na zdrowie i psychikę, swoboda poruszania się /M.Dombrowicz, 1977/. Intensywność i rodzaj bodźców zależy z kolei od zestawów wiekowej roślinności, kompozycji przestrzennej, lokalizacji parku w stosunku do form rzeźby, a nade wszystko od rozległości parku. Cechy te skłaniają do bliższego zajęcia się możliwościami udostępnienia parków dla potrzeb rekreacji. Wiąże się to zarówno z koniecznością przystosowania zieleni parku dla penetracji jak i szerokiego wykorzystania budowli istniejących w parkach na bazę wypoczynkową dla kolonii, zakładów pracy, dla osób trzeciego wieku i matek z małymi dziećmi. Przystosowanie każdego z parków wiejskich dla funkcji rekreacji, powinno być też użyteczne dla wypoczynku na codzien po pracy mieszkańców wsi.

Parki podworskie posiadają również warunki dla wykorzystywa-

nia ich wartości dendrologicznych, kompozycyjnych zieleni, historycznych i kulturotwórczych dla dydaktyki. Z tego punktu widzenia parki mogą być doskonałymi przykładami w nauczaniu ogrodnictwa, botaniki, historii sztuki, architektury krajobrazu, jak i w praktycznym nauczaniu biologii w szkołach wszystkich typów.

Z pozycji różnych dyscyplin nauki: botaniki, geobotaniki, ekologii, historii sztuki, architektury krajobrazu, ochrony środowiska, ekonomii, planowania przestrzennego na terenach sabytkowych parków mogą być prowadzone badania naukowe o charakterze podstawowym i stosowanym. Dobrym przykładem wykorzystania obszarów parków dla tego rodzaju badań są parki województwa kossalińskiego, gdańskiego, szczecińskiego, wrocławskiego i lubelskiego. W parkach województwa bydgoskiego realizowana jest praca naukowo-badawcza autorki. Podjęty przez nią problem wiąże się z oceną zachowanych zbiorowisk roślinnych w kompozycjach zieleni parków, ich zniekształceniem pod wpływem wieloletniej działalności człowieka, z próbą koncepcji ochrony i wykorzystania dla funkcji rekreacji, dydaktycznej i naukowej.

W skali kraju wszystkie parki podworskie pełnią funkcje naukowe, dydaktyczne i rekreacyjne. W końcu wieku XX przy ogromnym wzroście liczby ludności i intensyfikacji życia codziennego niewykorzystywana jeszcze w sposób dostateczny wartość użytkowa parków, powinna stać się wartością realną i poszukiwaną.

BIBLIOGRAFIA

1. Dombrowicz M., Kobylniki. Przykład wsi posiadającej zespół parkowo-pałacowy, Instytut Turystyki, Bydgoszcz 1977
2. Majdecki Z., Historia ogrodów, Warszawa 1981
3. Oleczek R., Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego parków, Warszawa 1981

PRESENTS FUNCTIONS OF COUNTRY PARKS

Summary

During last ten years we can see increase many problems of environment protection. This is very important for protection of all components of nature for country parks as well.

The country parks are specific objects in nature. They joins two kinds of environment protections and monuments - that mean palaces or country houses. They have been acknowledged by General Conference of UNESCO in 1972 as a national property. It may form of quality of natural environment. At present where our environment is very menaced so country parks ought to fulfill many different functions. For example - function of recreation, culture, historical, scientific or ecological. Looking on parks in this way we can protect them. And it will be active protect, which is very popular in environment protection nowadays.